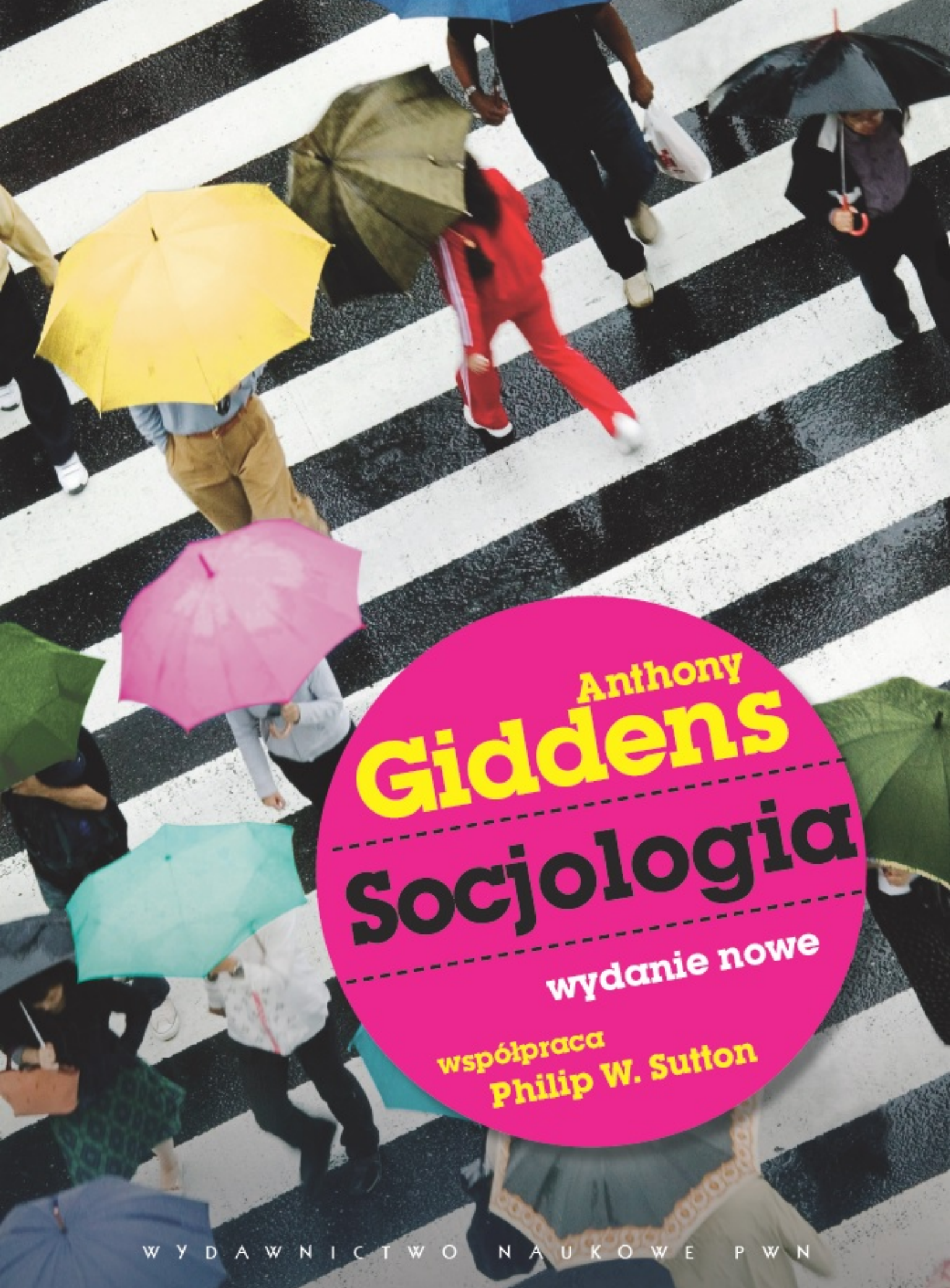

Anthony Giddens

Socjologia

wydanie nowe

współpraca
Philip W. Sutton

WYDAWNICTWO NAUKOWE PWN

Socjologia

wydanie nowe

Tłumaczenie:

Olga Siara
Alina Szulżycka
Paweł Tomanek

Anthony Giddens

Socjologia

wydanie nowe

współpraca
Philip W. Sutton

WYDAWNICTWO NAUKOWE PWN
WARSZAWA 2012

Dane oryginału
Anthony Giddens, *Sociology*, 6th edition
Revised and updated with Philip W. Sutton

Copyright © Anthony Giddens 2009
This edition is published by arrangement with Polity Press Ltd., Cambridge

Projekt okładki: www.thisistransmission.com

Ilustracja na okładce: Jeremy Woodhouse

Redaktor: Marta Höffner

Produkcja: Edyta Kunowska

Wydawca: Sylwia Breczko

Skład i łamanie: PLUPART s.c.

Podręcznik akademicki dotowany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Copyright © for the Polish edition by Wydawnictwo Naukowe PWN SA
Warszawa 2012

ISBN 978-83-01-16956-5

Wydanie pierwsze
Nakład: 2000 egz.
Arkuszy wydawniczych: 100,0

Wydawnictwo Naukowe PWN SA
tel. 22 69 54 321; faks 22 69 54 288
infolinia 801 33 33 88
e-mail: pwn@pwn.com.pl; www.pwn.pl

Spis treści

Szczegółowy spis treści VII
Przedmowa do szóstego wydania XIX
Podziękowania XX
O książce XXI
Struktura książki XXV
Spis rysunków XXVI
Spis tabel XXIX
Spis ramek XXXI

Rozdział 1. Co to jest socjologia? 3
Rozdział 2. Socjologiczne pytania i odpowiedzi 33
Rozdział 3. Teorie i perspektywy socjologiczne 65
Rozdział 4. Globalizacja i zmieniający się świat 105
Rozdział 5. Środowisko 151
Rozdział 6. Miasta i życie miejskie 203
Rozdział 7. Interakcja społeczna i życie codzienne 247
Rozdział 8. Bieg życia 281
Rozdział 9. Rodziny i związki intymne 329
Rozdział 10. Zdrowie, choroba i niepełnosprawność 385
Rozdział 11. Stratyfikacja i klasa społeczna 431
Rozdział 12. Ubóstwo, wykluczenie społeczne i państwo opiekuńcze 475
Rozdział 13. Globalne nierówności 521
Rozdział 14. Seksualność i płeć 575
Rozdział 15. Rasa, etniczność i migracja 627
Rozdział 16. Religia 673
Rozdział 17. Media 719
Rozdział 18. Organizacje i sieci 779
Rozdział 19. Edukacja 829
Rozdział 20. Praca i życie gospodarcze 883
Rozdział 21. Przestępczość i dewiacja 937
Rozdział 22. Polityka, rządzenie i ruchy społeczne 987
Rozdział 23. Narody, wojny i terroryzm 1033

Słownik terminów 1069
Bibliografia 1099
Indeks nazwisk 1145

Szczegółowy spis treści

Przedmowa do szóstego wydania XIX
Podziękowania XX
O książce XXI
Główne zagadnienia XXI
Nowe elementy XXII
Struktura książki XXV
Spis rysunków XXVI
Spis tabel XXIX
Spis ramek XXXI

Rozdział 1. Co to jest socjologia? 3
Wyobraźnia socjologiczna 6
Badanie ludzi i społeczeństwa 8
Rozwój myśli socjologicznej 9
Teorie i perspektywy teoretyczne 9
Klasycy socjologii 11
Współczesne teorie socjologiczne 22
Myślenie teoretyczne w socjologii 26
Poziomy analizy: mikrosocjologia i makrosocjologia 27
Dlaczego warto studiować socjologię? 28
Podsumowanie 30
Dalsze lektury 31
Polecane strony internetowe 31

Rozdział 2. Socjologiczne pytania i odpowiedzi 33
Podmioty ludzkie i problemy etyczne 37
Socjologiczne pytania 38
Czy socjologia jest nauką? 40
Proces badawczy 41
Rozumienie związków przyczynowo-skutkowych 44
Przyczynowość a korelacja 44
Metody badawcze 48
Badania etnograficzne 48
Badania sondażowe 50
Eksperymenty 54
Badania biograficzne 55
Badania porównawcze 55
Analizy historyczne 57
Łączenie badań porównawczych i analiz historycznych 58
Badania socjologiczne w praktyce 58
Udowadnianie oczywistości? 59

Wpływ socjologii 59
Podsumowanie 62
Dalsze lektury 63
Polecane strony internetowe 63

Rozdział 3. Teorie i perspektywy socjologiczne 65
Prekursorzy socjologii 70
Pozytywizm i ewolucja społeczna 70
Karol Marks: rewolucja kapitalistyczna 72
Twórcy socjologii 76
Émile Durkheim: społeczny poziom rzeczywistości 76
Max Weber: kapitalizm i religia 81
Dylematy teoretyczne 85
Struktura społeczna a ludzkie działanie 86
Konsens czy konflikt? 88
Problematyka płci kulturowej 89
Kierunki zmiany społecznej 90
Przemiany społeczeństw i socjologii 92
Równość płci i teoria feministyczna 92
Poststrukturalizm i postmodernizm 94
Globalizacja, ryzyko i zemsta natury 97
Zakończenie: między starym a nowym 102
Podsumowanie 102
Dalsze lektury 103
Polecane strony internetowe 103

Rozdział 4. Globalizacja i zmieniający się świat 105
Typy społeczeństw 109
Zanikający świat: los społeczeństw przednowoczesnych 109
Świat nowoczesny: społeczeństwa przemysłowe 114
Rozwój globalny 117
Zmiana społeczna 120
Czynniki zmiany społecznej 120
Zmiana w epoce nowoczesnej 124
Globalizacja 127
Czynniki sprzyjające globalizacji 128
Spór o globalizację 136
Wpływ globalizacji 140
Zakończenie: potrzeba globalnego rządzenia 147
Podsumowanie 148
Dalsze lektury 149
Polecane strony internetowe 149

Rozdział 5. Środowisko 151
Natura, środowisko i socjologia 155
Definicja natury i środowiska 155
Socjologia i środowisko 156
Czym są problemy środowiskowe? 160

Skażenie środowiska i odpady 160
Wyczerpywanie się zasobów 167
Żywność modyfikowana genetycznie 170
Globalne ocieplenie 175
Teorie socjologiczne a zrównoważony rozwój 184
Konsumpcjonizm a niszczenie środowiska 184
Granice wzrostu a zrównoważony rozwój 187
Życie w globalnym społeczeństwie ryzyka 190
Modernizacja ekologiczna 193
Sprawiedliwość środowiskowa i obywatelstwo ekologiczne 195
Zakończenie 197
Podsumowanie 198
Dalsze lektury 200
Polecane strony internetowe 201

Rozdział 6. Miasta i życie miejskie 203
Teorie urbanizmu 206
Szkoła chicagowska 207
Urbanizm a środowisko sztuczne 211
Ocena 215
Rozwój miast 216
Miasta w społeczeństwach tradycyjnych 216
Industrializacja i urbanizacja 218
Rozwój nowoczesnych ośrodków miejskich 218
Kierunki przemian miast w krajach rozwiniętych 219
Urbanizacja w krajach rozwijających się 230
Miasta a globalizacja 233
Miasta globalne 233
Nierówności w miastach globalnych 236
Zarządzanie miastami w dobie globalizacji 237
Zakończenie: miasta a rządy globalne 242
Podsumowanie 243
Dalsze lektury 244
Polecane strony internetowe 245

Rozdział 7. Interakcja społeczna i życie codzienne 247
Badanie życia codziennego 251
Komunikacja niewerbalna 252
Wyraz twarzy, gesty i emocje 252
Płeć i ciało 254
Ucieleśnienie i tożsamość 255
Społeczne reguły interakcji 258
Podzielane znaczenia 258
Wandalizm interakcyjny 258
Wykrzyknienia 262
Twarz, ciało i mowa w interakcji 263
Spotkania 263
Manipulowanie wrażeniami 265

Przestrzeń prywatna 270
Interakcja w czasie i przestrzeni 270
Czas zegarowy 271
Porządek czasowy i przestrzenny 271
Życie codzienne w perspektywie kulturowej i historycznej 273
Społeczne tworzenie rzeczywistości: debata socjologiczna 274
Interakcje społeczne w cyberprzestrzeni 275
Zakończenie: potrzeba bliskości? 278
Podsumowanie 278
Dalsze lektury 279
Polecane strony internetowe 279

Rozdział 8. Bieg życia 281
Kultura, społeczeństwo a socjalizacja dzieci 284
Teorie rozwoju dziecka 284
Instytucje socjalizacji 288
Socjalizacja do ról płciowych 291
Reakcje rodziców i dorosłych 291
Uczenie się płci kulturowej 291
Debata socjologiczna 293
Bieg życia 295
Dzieciństwo 297
Nastoletniość i kultura młodzieżowa 299
Wczesna dorosłość 301
Późna dorosłość 301
Starość 302
Starzenie się 303
Starzenie się społeczeństw 304
Jak starzeją się ludzie? 306
Starzenie się: konkurencyjne wyjaśnienia socjologiczne 309
Cechy starzenia się 311
Polityka starzenia się 317
Śmierć, umieranie i żałoba 321
Socjologia śmierci i umierania 321
Śmierć w społeczeństwach nowoczesnych 323
Zmiany stosunku do śmierci 324
Podsumowanie 325
Dalsze lektury 326
Polecane strony internetowe 327

Rozdział 9. Rodziny i związki intymne 329
Podstawowe pojęcia 333
Rodzina w kontekście historycznym 335
Przemiany życia rodzinnego 335
Mit tradycyjnej rodziny 335
Rodzina w kontekście globalnym 338
Rodziny i związki intymne 341
Przemiany i różnorodność form rodziny 342

Nierówność w rodzinie 344
Przemoc w rodzinie 348
Rozwód i separacja 352
Zmiany postaw wobec życia rodzinnego 360
Nowe związki, wielorodziny i więzy rodzinne 361
Alternatywne (wobec tradycyjnego małżeństwa) modele rodziny 366
Rodziny i związki w teoriach socjologicznych 372
Funkcjonalizm 372
Teorie feministyczne 372
Przemiany miłości i intymności 374
Zakończenie: spór o wartości rodzinne 378
Podsumowanie 381
Dalsze lektury 382
Polecane strony internetowe 383

Rozdział 10. Zdrowie, choroba i niepełnosprawność 385
Socjologia ciała 388
Socjologia zdrowia i choroby 391
Socjologiczne spojrzenie na medycynę 393
Medycyna i zdrowie w zmieniającym się świecie 401
HIV i AIDS w perspektywie globalnej 402
Socjologiczne teorie zdrowia i choroby 405
Społeczne podstawy zdrowia 407
Zdrowie a klasa społeczna 407
Zdrowie a płeć 414
Zdrowie a przynależność etniczna 415
Zdrowie a spójność społeczna 416
Socjologia niepełnosprawności 418
Indywidualny model niepełnosprawności 418
Społeczny model niepełnosprawności 418
Niepełnosprawność, prawo i polityka społeczna 424
Niepełnosprawność na świecie 425
Podsumowanie 427
Dalsze lektury 428
Polecane strony internetowe 429

Rozdział 11. Stratyfikacja i klasa społeczna 431
Systemy stratyfikacji 434
Niewolnictwo 436
Kasty 436
Stany 439
Klasy 439
Teorie klas i stratyfikacji 440
Karol Marks: teoria konfliktu klasowego 441
Max Weber: klasa, status i partia 441
Erik Olin Wright: teoria klas 444
Operacjonalizacja pojęcia klasy 445
Ocena modelu klas Goldthorpe'a 445

Struktura klasowa współczesnych społeczeństw zachodnich 449
Pytanie o klasę wyższą 449
Powiększająca się klasa średnia 453
Nowe oblicze klasy robotniczej 454
Czy istnieje podklasa? 456
Klasa a styl życia 460
Stratyfikacja a płeć 462
Ruchliwość społeczna 464
Ruchliwość społeczna w badaniach porównawczych 465
Ruchliwość w dół 466
Ruchliwość społeczna w Wielkiej Brytanii 467
Ruchliwość społeczna a płeć 469
Czy Wielka Brytania jest merytokracją? 470
Zakończenie: klasa społeczna ma znaczenie 471
Podsumowanie 471
Dalsze lektury 473
Polecane strony internetowe 473

Rozdział 12. Ubóstwo, wykluczenie społeczne i państwo opiekuńcze 475
Ubóstwo 480
Co to jest ubóstwo? 480
Badanie ubóstwa 483
Kim są ludzie biedni? 491
Skąd bierze się ubóstwo? 493
Ubóstwo a ruchliwość społeczna 496
Wykluczenie społeczne 498
Czym jest wykluczenie społeczne? 498
Formy wykluczenia społecznego 500
Wykluczenie społeczne a przestępczość 505
Państwo opiekuńcze 507
Teorie państwa opiekuńczego 507
Brytyjskie państwo opiekuńcze 509
Ubóstwo i opieka społeczna w zmieniającym się świecie 517
Podsumowanie 518
Dalsze lektury 519
Polecane strony internetowe 519

Rozdział 13. Globalne nierówności 521
Globalne nierówności ekonomiczne 527
Kraje o wysokim dochodzie 529
Kraje o średnim dochodzie 529
Kraje o niskim dochodzie 529
Czy globalne nierówności ekonomiczne rosną? 530
Nierówne szanse życiowe 532
Zdrowie 533
Głód i niedożywienie 534
Edukacja, piśmienność oraz praca dzieci 537

Czy biedne kraje mogą stać się bogate? 541
Teorie rozwoju 548
Ocena teorii rozwoju 555
Organizacje międzynarodowe a globalne nierówności 555
Globalne nierówności ekonomiczne w zmieniającym się świecie 559
Wzrost populacji a globalne nierówności 563
Demografia 565
Dynamika zmian populacyjnych 565
Przejście demograficzne 569
Prognozy na XXI wiek 569
Podsumowanie 571
Dalsze lektury 573
Polecane strony internetowe 573

Rozdział 14. Seksualność i płeć 575
Seksualność człowieka 578
Biologia a zachowania seksualne 579
Formy seksualności 579
Orientacja seksualna 580
Seksualność, religia i moralność 582
Homoseksualizm 584
Badanie seksualności 591
Prostytucja i usługi seksualne 597
Prostytucja 597
Usługi seksualne 598
Globalny rynek usług seksualnych 600
Płeć kulturowa 601
Płeć kulturowa a biologia: różnice naturalne? 602
Socjalizacja do ról związanych z płcią 602
Technologie reprodukcyjne 604
Społeczne tworzenie płci 609
Typy męskości i kulturowe relacje płci 611
Kulturowy porządek płci 612
Teorie nierówności płci 615
Podejścia funkcjonalistyczne 615
Podejścia feministyczne 616
Ruchy kobiece 623
Płeć kulturowa a globalizacja 624
Podsumowanie 624
Dalsze lektury 625
Polecane strony internetowe 625

Rozdział 15. Rasa, etniczność i migracja 627
Podstawowe pojęcia 631
Rasa 631
Etniczność 633
Grupy mniejszościowe 635
Uprzedzenia i dyskryminacja 636

Czym jest rasizm? 638
Od starych do nowych form rasizmu 639
Socjologiczne interpretacje rasizmu 642
Integracja etniczna, zróżnicowanie i konflikt 643
Modele integracji etnicznej 643
Zróżnicowanie etniczne 647
Mniejszości etniczne na rynku pracy 649
Sytuacja mieszkaniowa 651
System sprawiedliwości 653
Konflikt etniczny 654
Migracja w dobie globalizacji 655
Migracja a upadek imperium: Wielka Brytania od lat sześćdziesiątych XX wieku 659
Migracja a Unia Europejska 663
Migracja a stosunki etniczne 664
Migracja a globalizacja 667
Globalne diaspory 667
Zakończenie 668
Podsumowanie 669
Dalsze lektury 670
Polecane strony internetowe 671

Rozdział 16. Religia 673
Socjologiczne teorie religii 677
Czym jest religia? 677
Religia w klasycznych teoriach socjologicznych 679
Religie na świecie 685
Totemizm i animizm 685
Judaizm, chrześcijaństwo i islam 686
Religie Dalekiego Wschodu 687
Organizacje religijne 688
Chrześcijaństwo, płeć i seksualność 693
Sekularyzacja i odrodzenie religijne 695
Sekularyzacja 695
Religia w Europie 699
Religia w Stanach Zjednoczonych 702
Ocena tezy o sekularyzacji 707
Fundamentalizm religijny 709
Zakończenie 715
Podsumowanie 716
Dalsze lektury 717
Polecane strony internetowe 717

Rozdział 17. Media 719
Media w epoce globalnej 723
Rewolucja cyfrowa 723
Internet i World Wide Web 724
Film 729

Telewizja 730
Muzyka 736
Prasa 740
Teorie mediów 742
Funkcjonalizm 742
Teorie konfliktu 743
Interakcjonizm symboliczny 751
Teorie postmodernistyczne 754
Odbiorcy i przedstawienia medialne 757
Badanie widowni 757
Przedstawianie klasy, płci, etniczności i niepełnosprawności 759
Kontrolowanie globalnych mediów 762
Imperializm mediów? 764
Własność megakoncernów medialnych 767
Kontrola polityczna 772
Opór wobec globalnych mediów i inne możliwości 772
Zakończenie 774
Podsumowanie 774
Dalsze lektury 776
Polecane strony internetowe 777

Rozdział 18. Organizacje i sieci 779
Organizacje 783
Organizacje biurokratyczne 784
Fizyczna strona organizacji 791
Organizacje ponadnarodowe 795
Organizacje gospodarcze 798
Co zamiast biurokracji? 807
Zmiana organizacyjna: model japoński 808
Zmiana sposobu zarządzania 809
Badanie sposobów zarządzania 812
Badanie sieci 815
Sieci społeczne 815
Sieci a technologie informacyjne 817
Kapitał społeczny: więzy które łączą 818
Nowe więzy społeczne? 821
Zakończenie 824
Podsumowanie 826
Dalsze lektury 827
Polecane strony internetowe 827

Rozdział 19. Edukacja 829
Teorie roli edukacji 833
Edukacja jako socjalizacja 834
Edukacja a kapitalizm 836
Ukryty program nauczania 837
Edukacja a reprodukcja kulturowa 839
Edukacja a podziały społeczne 849
Debata na temat ilorazu inteligencji 849

Edukacja a płeć 854
Edukacja a przynależność etniczna 860
Edukacja w kontekście globalnym 864
Szkolnictwo podstawowe na świecie 865
Umiejętność czytania i pisania a analfabetyzm 868
Zmieniające się oblicze edukacji 870
Technologia w klasie szkolnej 873
E-uniwersytety 876
Przyszłość edukacji 877
Zakończenie 879
Podsumowanie 880
Dalsze lektury 881
Polecane strony internetowe 881

Rozdział 20. Praca i życie gospodarcze 883
Jak zdefiniować pracę? 886
Przemiany społecznej organizacji pracy 891
Tayloryzm i fordyzm 893
Globalizacja i postfordyzm 894
Zmiany w systemie pracy 898
Kryzys związków zawodowych? 900
Płeć i feminizacja pracy 902
Nowy podział obowiązków domowych 910
Automatyzacja a kwalifikacje 911
Koniec ze stałą posadą i system pracowników z portfolio 921
Niepewność zatrudnienia, bezrobocie i społeczne znaczenie pracy 922
Społeczne znaczenie pracy 923
Spadek bezpieczeństwa zatrudnienia 923
Bezrobocie 928
Zakończenie: korozja charakteru? 932
Podsumowanie 934
Dalsze lektury 935
Polecane strony internetowe 935

Rozdział 21. Przestępczość i dewiacja 937
Podstawowe pojęcia 941
Socjologiczne teorie przestępczości i dewiacji 942
Teorie funkcjonalistyczne 943
Teorie interakcjonistyczne 947
Teorie konfliktu i „nowa kryminologia” 951
Teorie kontroli 954
Wnioski teoretyczne 958
Struktura przestępczości w Wielkiej Brytanii 959
Przestępczość a statystyki przestępstw 961
Ofiary i sprawcy przestępstw 963
Przestępczość a płeć i seksualność 963
Przestępczość a młodzież 968
Przestępczość białych kołnierzyków 970

Przestępczość w kontekście globalnym 973
Przestępczość zorganizowana 973
Cyberprzestępczość 975
Więzienia i kara 977
Zakończenie: dewiacja, przestępczość a porządek społeczny 983
Podsumowanie 984
Dalsze lektury 985
Polecane strony internetowe 985

Rozdział 22. Polityka, rządzenie i ruchy społeczne 987
Podstawowe pojęcia socjologii polityki 990
Polityka, rządzenie i państwo 990
Władza 991
Autorytaryzm i demokracja 993
Rozwój demokracji na świecie 997
Upadek komunizmu 998
Demokratyzacja i jej krytycy 1000
Stare i nowe partie polityczne 1005
Globalne rządzenie 1009
Ruchy społeczne i zmiana społeczna 1012
Czym są ruchy społeczne? 1012
Teorie ruchów społecznych 1013
Globalizacja i „społeczeństwo ruchów społecznych” 1021
Zakończenie 1028
Podsumowanie 1029
Dalsze lektury 1030
Polecane strony internetowe 1031

Rozdział 23. Narody, wojny i terroryzm 1033
Narody i nacjonalizm 1038
Nacjonalizm a społeczeństwo nowoczesne 1039
Narody bez państwa 1042
Mniejszości narodowe w Unii Europejskiej 1043
Narody i nacjonalizmy w krajach rozwijających się 1044
Państwo narodowe, tożsamość narodowa i globalizacja 1046
Konflikty, wojny i ludobójstwo 1048
Teorie na temat wojny i ludobójstwa 1050
Zmieniające się oblicze wojny 1050
Wojny stare i nowe 1055
Terroryzm 1059
Czym jest terroryzm? 1059
Stary i nowy terroryzm 1061
Wojna i terroryzm w dobie globalizacji 1065
Podsumowanie 1067
Dalsze lektury 1068
Polecane strony internetowe 1068

Słownik terminów 1069
Bibliografia 1099
Indeks nazwisk 1145

Przedmowa do szóstego wydania

Od pierwszego angielskiego wydania *Socjologii* minęło już ponad dwadzieścia lat. W 1989 roku, kiedy książka ukazała się po raz pierwszy, niektórych czytelników obecnego wydania nie było jeszcze na świecie. Tamten rok był świadkiem dramatycznych zmian społecznych spowodowanych przez koniec zimnej wojny i otwarcie się na świat krajów byłego bloku wschodniego. Takie wydarzenia jak masakra na placu Tian'anmen w Chinach trafiły na pierwsze strony gazet na całym świecie. W latach osiemdziesiątych coraz więcej ludzi mieszkających w krajach rozwijających się nabywało luksusowe dobra, takie jak kuchenki mikrofalowe i magnetowidy. Jednakże w tamtych czasach nie sposób było sobie wyobrazić dzisiejszej wszechobecności internetu, e-maili i innych cyfrowych mediów w życiu codziennym. Dużą część pierwszego wydania podyktowałem na taśmę magnetofonową, którą następnie przepisano na urządzeniu do edycji tekstów, swego rodzaju elektronicznej maszynie do pisania.

Pojawiające się z biegiem lat kolejne wydania odzwierciedlały niezliczone zmiany zachodzące w świecie społecznym oraz próby ich zrozumienia podejmowane przez socjologów. Obecne, szóste wydanie zostało starannie uaktualnione, co gwarantuje, iż uwzględniono w nim ostatnie globalne przemiany i nowe idee socjologiczne. Znajdziesz tu teraz rozdział dotyczący wojny i terroryzmu, a także sporo nowych materiałów w rozdziałach poświęconych mediom, edukacji, myśleniu teoretycznemu, polityce i rządzeniu. Również w pozostałych częściach książki można znaleźć liczne zmiany.

Mam w domu na półce wszystkie poprzednie wydania *Socjologii* oraz ich kopie w wielu językach, na które przetłumaczono tę książkę. Łączy je wszystkie to, że starają się pomóc czytelnikom w dostrzeżeniu wartości socjologicznego myślenia. Mam nadzieję, że szóste wydanie również dobrze posłuży temu celowi.

Studenci uważają czasem idee i dane socjologiczne za trudne do zrozumienia. Moim zdaniem wynika to po części z tego, że socjologia wymaga zdecydowanego odłożenia na bok osobistych poglądów i przekonań, kiedy analizuje się wyniki badań i teorie. W tym sensie myślenie socjologiczne okazuje się dużym wyzwaniem intelektualnym, a zarazem transformującym doświadczeniem. Jest tak dlatego, że socjologia oferuje inny sposób patrzenia na świat niż ten, który prezentuje większość ludzi po raz pierwszy stykających się z tą dyscypliną. Socjologia pomaga nam wyjrzeć poza bezpośredni kontekst naszego życia i lepiej zrozumieć powody naszych działań. Może też pomóc nam zmienić świat na lepsze. Mam nadzieję, że ta książka ci się spodoba.

Podziękowania

Chciałbym podziękować wszystkim, którzy pomogli mi w przygotowaniu każdego z sześciu wydań tej książki. Przy pracy nad obecnym wydaniem ogromnie pomógł mi Philip W. Sutton, socjolog z siedemnastoletnim doświadczeniem dydaktycznym. Dzięki Philipowi ta książka jest na bieżąco ze współczesnymi metodami nauczania socjologii, a jego długotrwałe doświadczenie w projektowaniu i prowadzeniu kursów wstępu do socjologii nadało temu wydaniu nowy, interaktywny wymiar. Obecna wersja wiele również zawdzięcza umiejętnościom Ann P. Love, która niestrudzenie gromadziła materiały dotyczące rozmaitych zagadnień socjologicznych, za co jestem jej głęboko wdzięczny. Chciałbym też podziękować wszystkim, którzy przeczytali wstępne wersje poszczególnych rozdziałów i zgłosili konstruktywne uwagi. Podziękowania należą się również czytelnikom piątego wydania z całego świata, którzy pisali do mnie o swoich doświadczeniach związanych z korzystaniem z tej książki.

Spośród współpracowników wydawnictwa Polity dziękuję w szczególności Johnowi Thompsonowi, Davidowi Heldowi, Gill Motley, Neilowi de Cortowi i Breffniemu O'Connorowi. Emma Longstaff i Jonathan Skerrett prowadzili projekt wydawniczy od początku do końca i świetnie się z nimi pracowało. Książka wiele zawdzięcza przenikliwości i konstruktywnym uwagom Emmy, nawet – a być może przede wszystkim – w tych nielicznych fragmentach, co do których mieliśmy różne zdanie. Chciałbym wreszcie – jak zwykle – podziękować Alenie Ledenevej za nieustanną pomoc i wsparcie.

Anthony Giddens

O książce

Jedną z najbardziej ekscytujących cech socjologii jest jej nieustanne zaangażowanie we wciąż zmieniający się świat społeczny. Zdarzenia, które trudno nam zrozumieć lub które wywołują w nas lęk – takie jak zmiany klimatyczne albo terroryzm – są bez wyjątku przedmiotami zainteresowania socjologów. W obecnym, szóstym wydaniu tej książki, podobnie jak w poprzednich pięciu, starałem się oddać to poczucie ekscytacji, które przenika najlepsze prace socjologiczne, i zainspirować nowe pokolenie socjologów. Pisałem ją z niezłomną wiarą w to, że socjologia ma do odegrania istotną rolę we współczesnej kulturze intelektualnej i że zajmuje centralne miejsce w naukach społecznych. Nie próbuję tutaj wprowadzać nadmiernie wyrafinowanych koncepcji ani popisywać się socjologicznym żargonem. W każdym rozdziale odwołuję się jednak do najnowszych osiągnięć tej dyscypliny oraz do współczesnych problemów i danych. Rzecz jasna, nawiązuję także do własnych prac, lecz piszę o nich zawsze w pierwszej osobie, aby czytelnicy nie mieli wątpliwości, że mówię o własnych dokonaniach socjologicznych. Tam, gdzie to konieczne, przytaczam również poglądy moich krytyków. Mam nadzieję, że udało mi się uniknąć zbytniej stronniczości. Jak zwykle starałem się opisać główne perspektywy socjologiczne i najważniejsze wyniki współczesnych badań w wyważony, chociaż nie bezkrytyczny sposób.

Główne zagadnienia

Książka jest zorganizowana wokół kilku podstawowych zagadnień, określających także jej charakter. Takim tematem jest *zmiana społeczna*. Socjologia narodziła się z przemian, które wyrwały zachodni porządek społeczny, pozostający pod wpływem uprzemysłowienia, z wcześniejszych uwarunkowań. Podstawowym przedmiotem zainteresowania socjologii jest świat, który powstał w wyniku tych przemian. Zmiany społeczne wciąż nabierają tempa i być może stoimy dziś u progu przekształceń równie fundamentalnych jak te, które dokonały się pod koniec XVIII i w XIX wieku. Odnotowywanie przemian zachodzących w przeszłości i próba uchwycenia linii rozwojowych zmian współczesnych jest głównym zadaniem socjologii.

Drugim, pokrewnym wątkiem tej książki jest *globalizacja życia społecznego*. Zbyt długo dominował w socjologii pogląd, że poszczególne społeczeństwa można badać tak, jak gdyby istniały niezależnie od siebie. Jednakże nawet w przeszłości społeczeństwa nie były od siebie odizolowane. Obecnie jesteśmy świadkami wyraźnego przyspieszenia procesu globalnej integracji. Nacisk położony na globalizację wiąże się również ściśle z podkreśleniem znaczenia dzisiejszej *współzależności* krajów uprzemysłowionych i rozwijających się. Pierwsze wydanie tej książki, opublikowane w 1989 roku, było jedną z pierwszych prac omawiających konsekwencje globalizacji, które dopiero stawały się tematem badań, nawet w bardziej technicznie zorientowanych gałęziach socjologii. Od tamtego czasu debata poświęcona globalizacji zyskała na sile, a tempo samego procesu – oraz związanych z nim przemian w sferze technologii informacyjnej – jeszcze wzrosło.

Po trzecie, książka ma wyraźny charakter *porównawczy*. Socjologii nie można nauczać na podstawie wiedzy o funkcjonowaniu instytucji tylko jednego społeczeństwa, dlatego

korzystam z różnorodnych materiałów pochodzących ze wszystkich stron świata. Książka odnosi się zarówno do krajów uprzemysłowionych, jak i rozwijających się, i w tym sensie przyczynia się do globalizacji socjologii. Silne więzi łączące dziś społeczeństwa całego świata i praktyczny zanik wielu form tradycyjnego porządku społecznego powodują, że coraz trudniej oddzielać od siebie socjologię i antropologię.

Czwartym wątkiem tej książki jest konieczność przyjęcia w socjologii *orientacji historycznej*. Oznacza to coś więcej niż naszkicowanie „kontekstu historycznego" zachodzących zdarzeń. Jednym z najważniejszych osiągnięć socjologii w ostatnich latach był wzrost znaczenia analizy historycznej. Nie należy jej pojmować jedynie jako zastosowania metody socjologicznej do przeszłych wydarzeń. Powinno się ją traktować jako pomoc w zrozumieniu współczesnych instytucji społecznych. Książka ta w znacznej mierze opiera się na socjologii historycznej, która tworzy ramy interpretacyjne większości rozdziałów.

Po piąte, w całej książce szczególną uwagę poświęcono *kwestii płci kulturowej*. Badania nad płcią kulturową uważa się zazwyczaj za specyficzną dziedzinę badań socjologicznych, dlatego również i ta praca zawiera rozdział poświęcony teorii i badaniom dotyczącym tego tematu. Jednakże kwestie relacji płci mają tak fundamentalne znaczenie dla analizy socjologicznej, że nie można ich po prostu wydzielić i zamknąć w odrębnej subdyscyplinie. Stąd wiele rozdziałów tej książki zawiera osobne punkty poświęcone płci kulturowej.

Szóste zagadnienie to *związki między poziomami mikro i makro*. W licznych fragmentach tej książki pokazuję, że interakcje na poziomie mikro wpływają na szersze procesy społeczne, a te z kolei kształtują nasze życie codzienne. Dzięki analizie sytuacji społecznych równocześnie na obu poziomach możemy je lepiej zrozumieć.

Ostatnim wątkiem jest relacja między tym, co *społeczne*, a tym, co *jednostkowe*. Myślenie socjologiczne doskonale wspiera samopoznanie, które z kolei przyczynia się do lepszego zrozumienia świata społecznego. Studiowanie socjologii powinno być doświadczeniem wyzwalającym. Socjologia poszerza nasze rozumienie innych i wyobraźnię, pozwala nam inaczej spojrzeć na przyczyny własnych zachowań i uświadamia istnienie innych niż nasze środowisk kulturowych. W tej mierze, w jakiej idee socjologiczne podważają dogmaty, uczą doceniać różnorodność kulturową i dają wgląd w funkcjonowanie instytucji społecznych, uprawianie socjologii zwiększa szanse człowieka na bycie wolnym.

Nowe elementy

Szóste wydanie zawiera wiele nowych elementów, które mają uatrakcyjnić książkę, ułatwić przyswajanie wiedzy i poszerzyć wyobraźnię socjologiczną czytelników. Po pierwsze, w książce znajdziesz ramki opatrzone nagłówkiem **Klasyczne badania**. Dzięki nim zapoznasz się z niektórymi spośród najważniejszych badań socjologicznych. Starałem się wybierać przykłady badań, które wywarły duży wpływ na rozwój dyscypliny, a zarazem mogą zainteresować czytelników i pobudzić ich wyobraźnię. Mój wybór nie jest niepodważalny, wyczerpujący czy całościowy, ale przywołane przykłady ilustrują główne problemy i zagadnienia socjologiczne. Klasyczne badania mogą pochodzić z początków socjologii lub z dosyć niedawnej przeszłości, ponieważ ich charakteru nie określa sam wiek. Kryterium ich wyboru stanowił głęboki wpływ, jaki wywarły na dalsze prace – pod względem metodologicznym, teoretycznym czy empirycznym albo we wszystkich tych aspektach jednocześnie. Przede wszystkim starałem się wybrać takie przykłady, które zainspirują studentów i pomogą im docenić liczne możliwości, jakie stwarza myślenie socjologiczne.

Po drugie, wzrosła interaktywność tekstu, co odzwierciedla rosnący nacisk kładziony w edukacji na kształcenie zorientowane na ucznia. We wszystkich rozdziałach znajdziesz

nowe ramki pod tytułem Zastanów się. Można je potraktować jako „miejsca postoju" zachęcające czytelnika do zastanowienia się nad tym, co przed chwilą przeczytał, zanim podejmie lekturę na nowo. Pojęcie myślenia „krytycznego" może wydawać się bezcelowe w oczach tych, którzy uważają socjologię za dyscyplinę z natury krytyczną. Jednakże stawiane w tych ramkach pytania często wymagają przyjęcia krytycznego nastawienia nie tylko wobec politycznych dogmatów czy praktyk społecznych, ale także wobec samej socjologii i debat socjologicznych. W tym sensie „krytyczne myślenie" jest przydatnym przypomnieniem, że *nieustanne* podejście krytyczne dotyczy wszystkich idei – w tym również moich koncepcji oraz tak zwanych klasyków, o których pisałem wcześniej. Zachęcam wszystkich, którzy chcą wynieść jak najwięcej z lektury tej książki, aby korzystali z tych fragmentów.

Po trzecie, książka zawiera dużo więcej materiału w ramkach. Wielu wykładowców i studentów opowiadało mi, że ramki z poprzednich edycji bardzo im się przydały, i prosiło o zwiększenie ich liczby. Dlatego w książce można znaleźć dwa dodatkowe rodzaje tak ujętego materiału. Ramki Społeczeństwo globalne odzwierciedlają coraz bardziej globalny charakter pracy socjologów i – mam nadzieję – skłonią studentów do przyjęcia globalnej orientacji nawet wtedy, gdy będą się zastanawiać nad najbardziej lokalnymi czy domowymi sprawami. Ramki zatytułowane Użyj socjologicznej wyobraźni często zawierają niecodzienne lub frapujące informacje, które mają ilustrować lub poszerzać tematy omawiane w tekście głównym. Każda z nich kończy się pytaniami dotyczącymi przedstawionego materiału, co daje studentom kolejną okazję do rozwinięcia krytycznego myślenia.

Oprócz tego zwiększyła się liczba pojęć włączonych do Słownika terminów zamieszczonego na końcu książki. W tekście zostały one wyróżnione kolorem. W tym wydaniu po raz pierwszy Dalsze lektury zostały opatrzone komentarzami, aby czytelnicy mogli bardziej świadomie wybrać interesujące ich prace. Na końcu każdego rozdziału znajduje się Podsumowanie, które przypomina jego główne punkty, co pomaga sprawdzić, w jakim stopniu dana część została zrozumiana, i wzmacnia jej podstawowy przekaz. Również i w tym wydaniu można znaleźć Polecane strony internetowe, ale tym razem towarzyszą im uwagi wyjaśniające, dlaczego polecam każdą z nich.

Książka została zaprojektowana w taki sposób, aby można było używać jej w połączeniu z obszernym materiałem zamieszczonym na specjalnej stronie internetowej: www.politybooks.com/giddens6 (w języku angielskim). Zarówno wykładowcy, jak i studenci znajdą tam bogate pomoce naukowe, które ułatwią im dalsze zgłębianie tematów omawianych w książce oraz skuteczniejsze przekazywanie i przyswajanie wiedzy.

Odwiedź interaktywną stronę internetową uzupełniającą tę książkę:

www.politybooks.com/giddens6

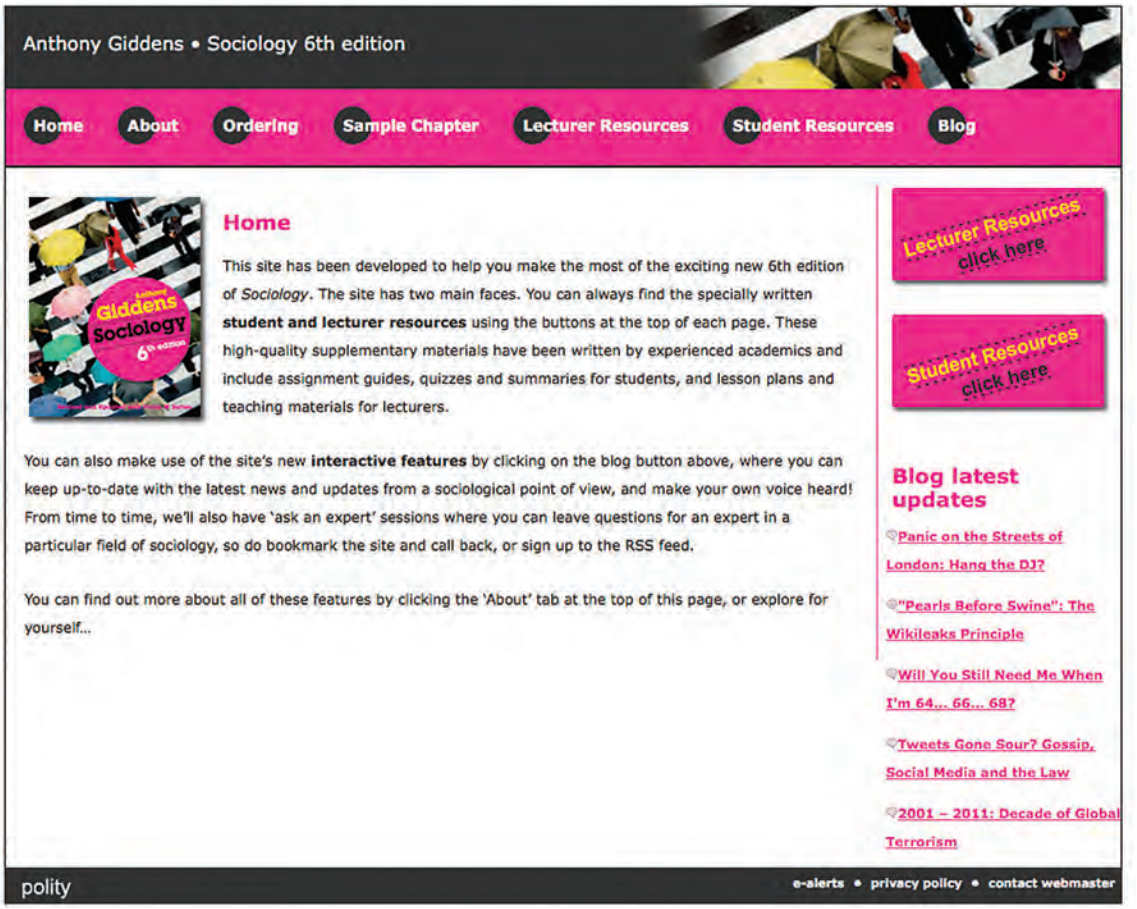

Znadziesz tam materiały napisane z myślą o studentach i wykładowcach – między innymi poradniki pisania prac zaliczeniowych, quizy, linki do innych przydatnych stron internetowych, plany zajęć i pomoce dydaktyczne. Strona zawiera też regularnie uaktualniane materiały i blogi, nie przegap więc okazji i zadaj swoje pytania podczas sesji z ekspertem. Daj się usłyszeć!

Struktura książki

W tej książce nie ma zbyt wielu abstrakcyjnych rozważań na temat koncepcji socjologicznych. Zamiast tego starałem się ilustrować idee, pojęcia i teorie za pomocą konkretnych przykładów. Zwykle pochodzą one z badań socjologicznych, chociaż często sięgałem także po materiały z innych źródeł (na przykład po doniesienia prasowe). Starałem się zachować możliwie najprostszy i najbardziej bezpośredni styl, dążąc zarazem do tego, żeby książka stanowiła przyjemną lekturę. Moim głównym celem było stworzenie dosyć płynnej narracji w każdym rozdziale, a w gruncie rzeczy również w całej książce.

Kolejność rozdziałów została zaplanowana tak, aby czytelnik stopniowo opanowywał różne dziedziny socjologii, ale wzięto także pod uwagę możliwość swobodnego korzystania z książki, w zależności od indywidualnych potrzeb i charakteru zajęć. A zatem rozdziały można pomijać lub bez większej szkody zapoznawać się z nimi w dowolnej kolejności. Każdy rozdział stanowi względnie niezależną całość i jest w odpowiednich miejscach zaopatrzony w odnośniki do innych rozdziałów.

Spis rysunków

1.1. Odsetek samobójstw w poszczególnych krajach świata, 2011 16
2.1. Etapy procesu badawczego 42
3.1. Najważniejsi teoretycy i szkoły socjologiczne, 1750–2000 69
3.2. Schemat AGIL Parsonsa 79
4.1. Zanik społeczeństw łowców i zbieraczy 112
4.2. Starożytne cywilizacje 115
4.3. Nowoczesny system-świat 126
4.4. Dochód największych przedsiębiorstw na świecie w porównaniu z PKB wybranych krajów, 2005–2006 132
5.1. Emisja węgla w Europie (gramy węgla na przebyty kilometr) w zależności od środka transportu, 2007 161
5.2. Procent ludności pozbawionej dostępu do czystej wody pitnej w zależności od kraju, 2004 164
5.3. Ilość odpadów komunalnych na głowę mieszkańca w krajach OECD, 2003 165
5.4. Globalny areał upraw roślin modyfikowanych genetycznie, 2006 172
5.5. Areał upraw roślin modyfikowanych genetycznie według krajów, 2005 174
5.6. Efekt cieplarniany 176
5.7. Globalne zmiany zawartości gazów cieplarnianych w atmosferze, 1978–2006 178
5.8. Globalne i kontynentalne zmiany temperatury: porównanie naturalnego wymuszania radiacyjnego z wymuszaniem pochodzenia naturalnego i antropogenicznego 179
5.9. Porównanie przeciętnych temperatur gruntu w latach 1862–2002 w środkowej Anglii i na świecie 180
5.10. Sześć krajów emitujących najwięcej dwutlenku węgla, dane za 1990 i 2003 182
5.11. Sześć krajów emitujących najwięcej dwutlenku węgla na jednego mieszkańca, dane za 1990 i 2003 182
6.1. Odsetek ludności świata mieszkającej na obszarach miejskich, 1950–2030 217
8.1. Średnia oczekiwana długość życia w poszczególnych krajach świata 303
8.2. Odsetek ludności po sześćdziesiątym piątym roku życia w poszczególnych regionach świata, 2000 i 2050 304
8.3. Zmiany w strukturze wiekowej ludności Unii Europejskiej 305
8.4. Stopa ubóstwa i średni dochód osób po sześćdziesiątym piątym roku życia, porównanie dla krajów Unii Europejskiej, 1998 312
8.5. Odsetek kobiet i mężczyzn po sześćdziesiątym piątym roku życia według grup wiekowych, 2000 313
8.6. Proporcja płci wśród osób starszych 314
8.7. Sytuacja życiowa osób po siedemdziesiątym piątym roku życia w zależności od płci, porównanie dziewięciu krajów europejskich, 2000 315
8.8. Populacja osób zależnych w Wielkiej Brytanii, 1971–2021 317
8.9. Ludność Chin w 2006 roku 320
9.1. Liczba małżeństw i rozwodów w Wielkiej Brytanii 353
9.2. Współczynnik małżeństw w wybranych krajach europejskich, dane za 1994 i 2004 353

9.3. Współczynnik rozwodów w wybranych krajach europejskich, 1960–2004 354
9.4. Drzewo genealogiczne i „tyczka rodzinna” 365
9.5. Status związków jednopłciowych w krajach europejskich, 2005 368
10.1. Współczesne przemiany w koncepcjach zdrowia i medycyny 401
10.2. Częstość występowania HIV wśród dorosłych w poszczególnych krajach, 2005 402
10.3. Śmiertelność mężczyzn w Wielkiej Brytanii ze względu na przyczyny śmierci i przynależność klasową (wybrane przyczyny), 1997–2000 412
10.4. Kulturowe i materialne czynniki zdrowia 414
10.5. Osoby niepełnosprawne w Wielkiej Brytanii według grupy wiekowej, 2001 425
11.1. Krzywa Kuznetsa 467
12.1. Odsetek dzieci dotkniętych ubóstwem, państwa OECD, 2000 479
12.2. Liczba ludzi, którzy żyją za mniej niż jednego dolara dziennie, 1981–2004, prognozy do roku 2015 480
12.3. Niezbędne rzeczy, których brak respondenci zgłaszają najczęściej, w podziale na kategorie 490
12.4. Odsetek brytyjskich gospodarstw domowych, które nie mogą sobie pozwolić na wybrane „niezbędne rzeczy”, w podziale na gospodarstwa o przeciętnych i niskich dochodach 490
12.5. Udział grup etnicznych wśród brytyjskich gospodarstw domowych o dochodach poniżej 60% mediany dochodów, po odliczeniu opłat mieszkaniowych 492
13.1. Dwa ujęcia globalnych nierówności ekonomicznych 531
13.2. Niedożywienie – problem globalny o różnym stopniu natężenia 534
13.3. Globalne nierówności w zakresie wskaźnika skolaryzacji, 1991–2005 538
13.4. Przeciętny wzrost gospodarczy w krajach o niskim, średnim i wysokim dochodzie, 1975–2005 542
13.5. Udział regionów w globalnej produkcji, 1995 i 2005 543
13.6. Stadia wzrostu gospodarczego wybranych państw w ujęciu Rostowa, 1750–1959 550
13.7. Szacowana liczba ludności na świecie, w zależności od wariantu prognozy, 1950–2050 564
13.8. Wartości ogólnego współczynnika urodzeń w skali świata 566
13.9. Model przejścia demograficznego 568
14.1. Liczba cywilnych związków partnerskich w Wielkiej Brytanii, grudzień 2005 – grudzień 2006 587
14.2. Postawy Europejczyków wobec „małżeństw homoseksualnych”, 2006 588
14.3. Mniejszości seksualne w świetle prawa na świecie, 2000 590
14.4. Postawy wobec zachowań seksualnych, 1998 (wybrane kraje) 594
14.5. Zastosowanie antykoncepcji na świecie, 2005 606
14.6. Kulturowa hierarchia płci 610
15.1. Grupy etniczne w Anglii i Walii 647
15.2. Prawdopodobieństwo zatrudnienia członków poszczególnych grup etnicznych, Wielka Brytania, 1972–2005 650
15.3. Wzrost obaw Brytyjczyków w związku z kwestiami rasowymi i imigracją, 1990–2007 660
15.4. Obawy Brytyjczyków w związku z kwestami rasowymi i imigracją, 1997–2006 660
15.5. Strefa Schengen 662
15.6. Migracje na świecie, 1945–1973 664
15.7. Globalne ruchy migracyjne od 1973 roku 665
16.1. Religie i wierzenia religijne na świecie, 2003 687

16.2. Cotygodniowa obecność w kościele w dziesięciu krajach europejskich według kohort wiekowych, 1981, 1990, 2000, 2004 695
16.3. Znaczenie przypisywane religii w wybranych krajach 697
16.4. Europejscy muzułmanie: ich kraje pochodzenia oraz populacja w krajach docelowych, 1990 704
17.1. Internet na świecie, według regionów, 2007 725
17.2. Rozpowszechnienie internetu według regionów, 2007 726
17.3. Liczba godzin spędzonych przed telewizorem, według grup wiekowych, 2002–2006, Wielka Brytania 732
18.1. Roczny wzrost liczny aktywnych telefonów komórkowych w poszczególnych regionach Afryki, 2006 823
19.1. Studenci według płci, 1970/1971–2001/2002 855
19.2. Odsetek osób w wieku 25–29 lat według płci i wykształcenia uzyskanego w Stanach Zjednoczonych, 1971–2003 857
19.3. Odsetek dzieci w Wielkiej Brytanii poza systemem edukacji według grup etnicznych, 2004/2005 861
19.4. Globalny rozkład wydatków publicznych na edukację, PKB i populacja w wieku 5–25 lat w wybranych krajach i regionach świata 866
19.5. Liczba dzieci zaczynających naukę w szkołach podstawowych, 1999–2004 867
19.6. Rozkład grup dzieci opuszczających szkołę w krajach o najniższym odsetku dzieci uczących się, 2004 867
19.7. Zmiany liczby i odsetka analfabetów (w wieku powyżej 15 lat) w latach 1990–2004 w krajach z więcej niż 10 milionami dorosłych analfabetów 868
19.8. Odsetek uczniów regularnie korzystających z komputera w domu lub w szkole, kraje OECD, 2003 875
20.1. Globalny udział kobiet i mężczyzn w poszczególnych sektorach rynku pracy, wyrażony jako odsetek wszystkich pracowników, 1996–2006 903
20.2. Globalna siła robocza w podziale na płeć i regiony, 1996 i 2006 903
20.3. Stopa zatrudnienia w Wielkiej Brytanii według płci, 1971–2006 905
20.4. Taksonomia możliwych statusów zatrudnienia, bezrobocia i nie-zatrudnienia 929
20.5. Bezrobocie w Wielkiej Brytanii w podziale na płeć, 1971–2006 931
20.6. Stopa bezrobocia w podziale na grupy etniczne i płeć, 2004 931
21.1. Trendy w sondażowych badaniach przestępczości w Wielkiej Brytanii, 1981–2006/2007 959
21.2. Szacowany odsetek przestępstw zgłaszanych na policji, 2006/2007 962
21.3. Przestępcy uznani za winnych lub upomniani za przestępstwa podlegające oskarżeniu publicznemu, 2004, Anglia i Walia 963
21.4. Występowanie przemocy w bliskich związkach wśród osób powyżej 16 roku życia, Anglia i Walia, 2004/2005 966
21.5. Przestępczość w podziale na wiek i płeć sprawców 969
21.6. Więźniowie czekający na wykonanie kary śmieerci w Stanach Zjednoczonych, 1973–2006 982
23.1. Rozkład populacji etnicznych Albańczyków i Serbów w Kosowie, 2007 1037

Spis tabel

2.1. Kolejność pytań socjologicznych 40
2.2. Liczba samochodów na tysiąc mieszkańców w wybranych krajach w latach 1990–2002 44
2.3. Cztery podstawowe socjologiczne metody badawcze 49
4.1. Populacja, liczba urodzeń i średnia długość życia (10 000 p.n.e. – 1990 n.e.) 108
4.2. Typy przednowoczesnych społeczeństw ludzkich 110
4.3. Niektóre z zachowanych społeczeństw rolniczych 114
4.4. Społeczeństwa świata nowoczesnego 119
4.5. Globalny wzrost liczby użytkowników internetu 129
4.6. Konceptualizacja globalizacji: trzy tendencje 137
4.7. Globalny zasięg internetu w 2005 roku: liczba komputerów podłączonych do sieci i użytkowników internetu 145
5.1. Metody postępowania z odpadami komunalnymi w Anglii 166
6.1. Miasta przekraczające dziesięć milionów mieszkańców, 1975, 2005 i 2015 227
8.1. Składniki średniego dochodu brutto w gospodarstwach domowych brytyjskich emerytów i odsetek otrzymujących je osób w zależności od grupy etnicznej, w latach 2003–2006 316
9.1. Brytyjskie rodziny z dziećmi, według grup etnicznych, 2001 344
9.2. Wykonywanie codziennych obowiązków domowych w krajach europejskich 347
9.3. Gospodarstwa domowe w Wielkiej Brytanii według typu gospodarstwa i rodziny w latach 1971–2006 356
9.4. Rodziny brytyjskie według typu rodziny i obecności dzieci, 2004 357
9.5. Stan cywilny obywateli Unii Europejskiej obojga płci w wieku 25–34 lat w latach 2000–2001 367
9.6. Średni wiek zawarcia pierwszego małżeństwa w Anglii i Walii w latach 1971–2001 371
10.1. Założenia biomedycznego modelu zdrowia i zarzuty pod jego adresem 396
10.2. Liczba zgonów dzieci na 1000 żywych urodzeń w zależności od statusu społeczno-ekonomicznego rodziny (na podstawie zawodu ojca w momencie zgonu dziecka), Anglia i Walia, 2005 410
10.3. Dwa modele niepełnosprawności 419
11.1. Modele struktury klasowej: porównanie terminologii Goldthorpe'a/CASMIN, brytyjskiego NS-SEC i pojęć stosowanych w socjologii 447
11.2. Rozkład bogactwa w Wielkiej Brytanii w latach 1976–2003 449
11.3. Kobiety na najwyższych stanowiskach w Wielkiej Brytanii, 2006 470
12.1. Skala skrajnego ubóstwa, 2007 (wybrane kraje) 481
12.2. Liczba ludzi uzyskujących dochody poniżej 60% mediany, 1994/1995–2005/2006, Wielka Brytania 485
12.3. Wskaźnik deprywacji Townsenda 486
12.4. Rzeczy uznawane za niezbędne przez dorosłych respondentów i odsetek pozbawionych ich ludzi w dorosłej populacji 488
12.5. Wyniki sondażu PSE, 2000, Wielka Brytania 489
12.6. Usługi publiczne i prywatne, z których korzystają respondenci 500

13.1. Dwudziestu najbogatszych ludzi na świecie, 2008 524
13.2. Wskaźniki jakości życia świadczące o poprawie sytuacji na świecie, 1990–2005 533
13.3. Nierówności międzypaństwowe, wewnątrzpaństwowe i globalne 543
16.1. Uczestnictwo osób dorosłych (w wieku powyżej 15 lat) w nabożeństwach religijnych, wybrane kraje europejskie, 2002 700
16.2. Populacja Żydów w Europie, 1937–1994 703
17.1. Najbardziej kasowe filmy wszechczasów na świecie, 2007 730
17.2. Typy interakcji 753
19.1. Angielscy uczniowie osiągający lub przekraczający oczkiwane standardy (w ocenie nauczycieli) według etapu edukacji i płci, 1996 i 2006 857
19.2. Liczba słuchaczy studiów pomaturalnych i wyższych w Wielkiej Brytanii, według rodzaju studiów i płci, 1970–2005 859
19.3. Publiczne wydatki na edukację według regionów świata, 2004 866
20.1. Zatrudnienie brytyjskich pracowników w poszczególnych sektorach przemysłu w podziale na płeć, 1981–2006 899
20.2. Zatrudnienie w przemysłach opartych na wiedzy, kraje europejskie, 2005 917
21.1. Adaptacyjne reakcje na presję społeczną 945
21.2. Przyczyny niezgłaszania przestępstwa na policji, 2007 960
21.3. Roczne straty z tytułu oszustw związanych z kartami kredytowymi w wypadku kart wydanych w Wielkiej Brytanii w latach 1997–2007 977
21.4. Populacja więźniów na świecie (wybrane kraje), 2006 979
22.1. Frekwencja w wyborach parlamentarnych w Wielkiej Brytanii, 1945–2005 1002
22.2. Średnia frekwencja wyborcza od 1945 roku: ranking wybranych krajów w poszczególnych regionach świata 1004

Spis ramek

Społeczeństwo globalne

4.1. Ludzie i udomowienie ognia 123
4.2. Globalizacja w nowym wydaniu *Socjologii* 125
4.3. Globalizacja i muzyka reggae 143
5.1. Prywatyzacja wody 163
5.2. Jałowienie gleby a rozwój gospodarczy w Afryce 168
5.3. Co to są gazy cieplarniane? 177
5.4. Ryzyko wytworzone a przetrwanie ludzkości 191
6.1. Bombaj – megamiasto w kraju rozwijającym się 228
6.2. „Wirtualna wioska" w Helsinkach 234
6.3. Nierówności społeczne w „miastach z kwarcu" 237
7.1. Międzynarodowe interakcje między turystami 272
7.2. Budowanie zaufania w cyberprzestrzeni? 277
8.1. Starzejące się Chiny 320
10.1. „Tuczarnie żon" w Mauretanii 389
10.2. HIV i AIDS w Republice Południowej Afryki 403
11.1. Kształtowanie się „podklasy muzułmańskiej" w Niemczech? 459
11.2. Czy w społeczeństwach klasowych maleją nierówności? 467
12.1. Uniwersalna miara ubóstwa absolutnego? 480
13.1. Co je świat? Co powinien jeść świat? 536
13.2. Praca dzieci na roli 540
13.3. Dlaczego Ameryka Południowa chce nowego banku? 557
13.4. Światowy handel, globalizacja i utrzymujące się globalne nierówności, 1950–2002 560
13.5. Podstawowe pojęcia demografii 566
15.1. Przejęcie czarnych tożsamości 634
15.2. Ludobójstwo w Rwandzie 656
16.1. Odrodzenie żydowskie w Polsce – bez Żydów 701
17.1. Imperium medialne Ruperta Murdocha 766
17.2. Cenzura internetu w Chinach 770
18.1. Nowe oblicze korporacji McDonald's 806
18.2. Upadek czy odrodzenie wspólnoty? 822
19.1. Analfabetyzm w państwach kolonialnych 869
19.2. Kształcenie ustawiczne 878
20.1. Zależność Nigerii od gospodarki nieformalnej 888
20.2. Wpływ technologii informacyjnej 914
20.3. „Offshoring" i jego przeciwnicy 918
21.1. Ponadnarodowy handel narkotykami 974
21.2. System karny w Stanach Zjednoczonych 982
22.1. Czy internet sprzyja demokratyzacji? 1001
22.2. Trzy oblicza Światowego Forum Społecznego 1026
23.1. Demokracja wolnorynkowa a nienawiść etniczna 1045
23.2. Brutalny reżim Czerwonych Khmerów w Kambodży 1053
23.3. Życie po ludobójstwie – Srebrenica i wojna w Bośni 1058
23.4. Czym jest Al-Kaida? 1063

Klasyczne badania

1.1. Studium Durkheima na temat samobójstwa 16
1.2. Zapomniani prekursorzy socjologii? 21
2.1. Psychologia społeczna życia w więzieniu 56
2.2. Theda Skocpol: porównanie rewolucji społecznych 60
3.1. Neomarksizm: teoria krytyczna szkoły frankfurckiej 74
3.2. Porównanie koncepcji Marksa i Webera dotyczących rozwoju społeczeństw nowoczesnych 92
4.1. Immanuel Wallerstein o nowoczesnym systemie-świecie 126
4.2. Anthony Giddens: podróż molochem nowoczesności 141
5.1. Modelowanie granic wzrostu gospodarczego 188
5.2. Ulrich Beck i globalne społeczeństwo ryzyka 192
6.1. Georg Simmel o mentalności mieszkańców wielkich miast 208
6.2. Louis Wirth o urbanizmie jako sposobie życia 212
7.1. Eksperymenty etnometodologiczne Harolda Garfinkla 260
7.2. Erving Goffman o teatrze życia codziennego 268
8.1. George Herbert Mead o jaźni społecznej 286
8.2. Nancy Chodorow o przywiązaniu i separacji 294
9.1. Lawrence Stone o rodzinie w Europie 336
9.2. Talcott Parsons o funkcjach rodziny 373
10.1. Talcott Parsons o społecznej „roli chorego” 408
11.1. Karol Marks i teoria konfliktu klasowego 442
11.2. John H. Goldthorpe: klasa społeczna a zawód 446
12.1. Peter Townsend o ubóstwie i deprywacji 486
12.2. Thomas H. Marshall i ewolucja obywatelstwa w Wielkiej Brytanii 508
13.1. Walt Rostow i stadia wzrostu gospodarczego 550
13.2. Teoria przejścia demograficznego 568
14.1. Alfred Kinsey odkrywa różnorodność zachowań seksualnych 592
14.2. R.W. Connell i dynamika płci kulturowej 610
15.1. Rasizm instytucjonalny w śledztwie w sprawie morderstwa Stephena Lawrence’a 640
15.2. Analiza nowego wieku migracji 666
16.1. Émile Durkheim o elementarnych formach życia religijnego 680
17.1. „Złe wiadomości” od Glasgow Media Group 746
17.2. Jürgen Habermas o powstaniu i upadku sfery publicznej 750
18.1. Max Weber: nowoczesność pod znakiem biurokracji 786
18.2. Michel Foucault o Panoptykonie i nadzorze 794
19.1. Basil Bernstein o przynależności klasowej i kodach językowych 840
20.1. Ann Oakley o obowiązkach domowych i roli gospodyń domowych 889
20.2. Harry Braverman o degradacji pracy w gospodarkach kapitalistycznych 912
21.1. Robert K. Merton i koniec amerykańskiego snu 944
21.2. Stan Cohen o ludowych diabłach i panice moralnej 950
22.1. Steven Lukes i „radykalne ujęcie” władzy 994
22.2. Neil Smelser: rozumienie ruchów społecznych 1016
23.1. Norbert Elias o tworzeniu państwa i procesie cywilizacyjnym 1040
23.2. Carl von Clausewitz, *O wojnie* 1049

UŻYJ SOCJOLOGICZNEJ WYOBRAŹNI

2.1. Korzystanie z tabel 45
2.2. Terminy statystyczne 53
4.1. Barbie a rozwój globalnych łańcuchów produkcyjnych 134
5.1. Choroba szalonych krów w Wielkiej Brytanii 159
6.1. Płciowa konstrukcja miast 220
6.2. Globalny sport jako sposób na odnowę miast? 240
7.1. Kobiety i mężczyźni w miejscach publicznych 256
7.2. Spotkania na ulicy 264
8.1. Socjalizacja na boisku szkolnym 290
8.2. Książki, filmy i programy telewizyjne dla dzieci 292
8.3. Czy wiek przestanie mieć znaczenie? 322
9.1. „Rozwiązywanie związku", czyli Diane Vaughan o doświadczeniu rozstania 355
9.2. Fragmenty rodziny według Smart i Neale 362
9.3. Rodziny tyczkowe 365
10.1. Medycyna alternatywna 397
10.2. Medykalizacja nadaktywności 399
10.3. Zastosowanie modelu społecznego do założeń zawartych w pytaniach kwestionariusza OPCS 420
10.4. „Spójrz mi w twarz" 422
11.1. Śmierć klasy? 450
11.2. „Dezidentyfikacja" z klasą robotniczą? 462
12.1. Wykluczenie społeczne na szczycie? 506
12.2. Ocena programów „od zasiłku do zatrudnienia" 515
13.1. Rozwiązania problemu globalnych nierówności 544
14.1. Rola systemu edukacji w kształtowaniu typów męskości i seksualności 613
14.2. Teoria patriarchatu 618
15.1. Zróżnicowanie etniczne kontra solidarność społeczna? 648
16.1. Konkurencja na rynku religijnym? 706
16.2. Migracja a religia 708
17.1. Czy młodzi odbiorcy porzucą telewizję? 734
17.2. Wojna w Iraku: czy media wypaczają rzeczywistość? 745
17.3. Prawdziwe życie a telenowele 760
18.1. Obrona biurokracji 790
18.2. Komputery kontra pracownicy? 810
19.1. Nauka nieróbstwa 842
19.2. Brytyjskie szkoły publiczne 848
19.3. Czy w szkołach należy uczyć alfabetu emocjonalnego? 854
20.1. Konflikt przemysłowy a strajki 901
20.2. „5 razy C" 907
20.3. Czy praca traci dla nas znaczenie? 924
20.4. Żyć dla pracy czy pracować na życie? 927
21.1. Przestępstwa przyszłości? 978
21.2. Samookaleczanie i samobójstwa w angielskich więzieniach: śmierć Josepha Scholesa 980
22.1. Polityka po „końcu historii"? 999
22.2. Unia Europejska w epoce globalnej 1010
22.3. Narodziny ruchu gejowskiego 1022
23.1. Wykorzystanie bomby atomowej 1051
23.2. Nowoczesność i Holokaust 1054

1

Co to jest socjologia?

Rozdział 1

Co to jest socjologia?

Wyobraźnia socjologiczna 6

Badanie ludzi i społeczeństwa 8

Rozwój myśli socjologicznej 9

Teorie i perspektywy teoretyczne 9

Klasycy socjologii 11

Współczesne teorie socjologiczne 22

Myślenie teoretyczne w socjologii 26

Poziomy analizy: mikrosocjologia i makrosocjologia 27

Dlaczego warto studiować socjologię? 28

Podsumowanie 30

Dalsze lektury 31

Polecane strony internetowe 31

Żyjemy dziś – na początku XXI wieku – w świecie pełnym powodów do niepokoju, ale też najbardziej niezwykłych szans i możliwości rozwojowych. To świat nieustających przemian, głębokich konfliktów, napięć i podziałów społecznych, świat, w którym coraz głębsza staje się troska o destrukcyjny wpływ ludzkich społeczeństw na środowisko naturalne. Dysponujemy jednak niewyobrażalnymi dla wcześniejszych pokoleń możliwościami kształtowania naszego losu i poprawy życia.

Jak powstał ten świat? Dlaczego warunki naszego życia tak bardzo różnią się od warunków, w jakich żyli nasi rodzice i dziadkowie? W jakim kierunku pójdą zmiany? Każdy, kto zadaje sobie takie pytania, może uznać się za początkującego socjologa lub socjolożkę. Tak właśnie brzmią najważniejsze pytania socjologii, dziedziny wiedzy, która w rezultacie ma do odegrania fundamentalną rolę w nowoczesnej kulturze intelektualnej.

Socjologia jest naukowym badaniem życia społecznego człowieka, grup społecznych, społeczeństw i ludzkiego świata jako takiego. To fascynujące i pasjonujące przedsięwzięcie, gdyż przedmiotem socjologii jest nasze własne zachowanie jako istot społecznych. Zakres zainteresowań socjologii jest niezwykle szeroki – od analizy przelotnego spotkania na ulicy do badań nad stosunkami międzynarodowymi i globalnymi formami terroryzmu.

Większość z nas patrzy na świat przez swojski pryzmat własnego życia – rodziny, przyjaźni i pracy. Socjologia pokazuje nam jednak konieczność szerszego spojrzenia na to, dlaczego jesteśmy tym, kim jesteśmy i dlaczego działamy tak, jak działamy. Uczy, że to, co uważamy za naturalne, nieuchronne, dobre lub prawdziwe, wcale nie musi takie być i że to, co w naszym życiu „dane", jest w znacznej mierze wytworem historii i społeczeństwa. Podstawę perspektywy socjologicznej stanowi zrozumienie subtelnych, a zarazem skomplikowanych i zasadniczych mechanizmów, za sprawą których konteksty naszego doświadczenia społecznego znajdują odbicie w życiu każdego z nas.

Wyobraźnia socjologiczna

Nauka socjologicznego myślenia – czyli myślenia w szerszych kategoriach – polega na ćwiczeniu wyobraźni. Studia socjologiczne nie mogą sprowadzać się do rutynowego nabywania wiedzy. Socjolog to osoba, która potrafi wyzwolić się ze swoich bezpośrednich uwarunkowań i zobaczyć rzeczy w szerszym kontekście. Praca socjologa opiera się na tym, co amerykański autor Charles Wright Mills (1959; wyd. pol. 2007) w swoim słynnym sformułowaniu nazwał wyobraźnią socjologiczną.

Wyobraźnia socjologiczna wymaga przede wszystkim myślowego zdystansowania się od naszych codziennych rutynowych czynności i nowego spojrzenia na nie. Weźmy prosty przykład – picie kawy. Co można powiedzieć, z socjologicznego punktu widzenia, na temat tej pozornie nieciekawej czynności? Mnóstwo rzeczy.

Na początek warto zwrócić uwagę, że kawa nie jest jedynie napojem. Jako jedno z naszych codziennych zajęć picie kawy ma wartość symboliczną. Rytuał towarzyszący piciu kawy jest często dużo ważniejszy niż sama jej konsumpcja. Dla wielu ludzi Zachodu poranna filiżanka kawy to fundament codziennej rutyny, stanowiący nieodzowny początek nowego dnia. Po porannej kawie często następuje kawa towarzyska – podstawa rytuału społecznego. Dwóm osobom, które umawiają się na kawę, bardziej zależy na spotkaniu i pogawędce niż na wypiciu kawy. W rzeczy samej na całym świecie picie i jedzenie stwarza warunki do zaistnienia interakcji społecznej i odgrywania rytuałów, które dla socjologa stanowią bogaty materiał badawczy.

Po drugie, kawa jest używką zawierającą kofeinę, która pobudza układ nerwowy. Wiele osób pije kawę, żeby „dostać kopa". Dzięki przerwom na kawę łatwiej znosić długie godziny w biurze i wieczory poświęcone na naukę. Kawa wytwarza nawyk, ale w kulturze zachodniej kawoszy nie traktuje się jak ludzi uzależnionych. Kawa, podobnie jak alkohol, jest narkotykiem, który cieszy się społecznym przyzwoleniem. Takiego przyzwolenia nie daje się na przykład marihuanie. Jednakże pewne społeczeństwa akceptują marihuanę, a nawet kokainę, za to odrzucają zarówno kawę, jak i alkohol. Socjologa interesują przyczyny i mechanizmy powstawania tych różnic.

Po trzecie, osoba pijąca kawę jest częścią złożonego układu stosunków społecznych i gospodarczych obejmującego cały świat. Kawa łączy ludzi mieszkających w najzamożniejszych i najuboższych częściach globu: jest spożywana w wielkich ilościach w krajach bogatych, ale rośnie głównie w biednych. Obok ropy naftowej kawa stanowi najcenniejszy towar handlu międzynarodowego, a dla wielu krajów jest podstawowym produktem eksportowym. Z produkcją, transportem i dystrybucją kawy wiążą się

Dla tych ludzi, utrzymujących się z pracy przy uprawie kawowca, kawa to coś więcej niż tylko smaczny napój.

liczne transakcje, które nieustannie przeprowadza się tysiące kilometrów od konsumenta filiżanki kawy. Badanie takich globalnych transakcji jest ważnym zadaniem socjologii, ponieważ światowe zależności i wymiana komunikacyjna kształtują wiele aspektów naszego życia.

Po czwarte, czynność popijania kawy wynika z całego procesu wcześniejszego rozwoju społecznego i gospodarczego. Na Zachodzie zwyczaj spożywania na szerszą skalę kawy oraz innych produktów wchodzących dziś w skład codziennej diety, takich jak herbata, banany, ziemniaki i biały cukier, sięga zaledwie końca XIX wieku. Wcześniej był modny jedynie w kręgu elit. Chociaż kawa pochodzi z Bliskiego Wschodu, początki jej masowej konsumpcji przypadają na okres ekspansji Zachodu mniej więcej dwieście lat temu. Praktycznie cała kawa, jaką wypijamy, pochodzi z terenów, które były koloniami Europejczyków (Ameryka Południowa i Afryka) i w żadnym sensie nie jest ona „naturalnym" składnikiem zachodniej diety. Dziedzictwo kolonializmu wywarło olbrzymi wpływ na rozwój światowego handlu kawą.

Po piąte, kawa jest produktem, wokół którego toczą się współczesne debaty na temat globalizacji, handlu międzynarodowego, praw człowieka i niszczenia środowiska. W miarę jak kawa stawała się coraz bardziej popularna, zyskiwała też „markę" i sens polityczny: konsumenckie wybory, jaką kawę pić i gdzie ją kupować, stały się wyborami dotyczącymi stylu życia. Ludzie mogą wybrać kawę organiczną, naturalnie pozbawioną kofeiny lub pochodzącą ze sprawiedliwego handlu (ruchu, dzięki któremu drobni producenci kawy w krajach rozwijających się otrzymują za nią pełną cenę rynkową). Mogą wybrać „niezależnych" sprzedawców